

TOMASZ ROZKRUT

CZY DRUGI W WYROK W PROCESIE MAŁŻEŃSKIM JEST KONIECZNY?

Chcąc odpowiedzieć na postawione w tytule wypowiedzi pytanie, musimy mieć przede wszystkim świadomość, że w czasach współczesnych sądy kościelne spotykają się z powszechną mentalnością rozwodową, która nie tylko nie rozumie, ale także nie akceptuje przymiotu nierozzerwalności oraz sakramentalnego charakteru małżeństwa¹.

Velasio De Paolis (były sekretarz Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej) – przed kilku laty – wskazał, że kościelne wymierzanie sprawiedliwości jest dzisiaj w bardzo trudnej sytuacji, stąd też przede wszystkim biskupi winni być tego świadomi. W odniesieniu do tego sektora życia Kościoła, często w przeszłości zaniedbanego, powinni kierować się szczególną odpowiedzialnością osobistą o pierwszoplanowym znaczeniu².

Papież Franciszek we wstępie do motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* na temat wskazanej odpowiedzialności pisze następująco: „troska o zbawienie dusz, która – zarówno dzisiaj, tak jak w przeszłości – pozostaje najwyższym celem instytucji, ustaw i prawa, skłania Biskupa Rzymu do przedstawienia biskupom niniejszego aktu reformy. Uczestniczą bowiem oni wraz z nim w misji Kościoła, polegającej na ochronie jedności w wierze i w dyscyplinie dotyczącej małżeń-

Ks. prof. dr hab. TOMASZ ROZKRUT – kierownik Katedry Kanonicznego Prawa Procesowego oraz dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, ul. Kanonicza 9, III, 31-002 Kraków; e-mail: sad_diec3@diecezja.tarnow.pl

¹ Zob. M.A. ORTIZ, *Fede e consenso matrimoniale*, [w:] H. FRANCESCHI (red.), *Matrimonio e famiglia. La questione antropologica*, EDUSC, Roma 2015, s. 115-142.

² V. DE PAOLIS, *Amministrazione della giustizia e situazione dei tribunali ecclesiastici*, „Revista española de derecho canónico” 64 (2007), s. 376.

stwa, które jest podstawą i źródłem pochodzenia rodziny chrześcijańskiej”³. Z powyższych słów jasno wynika, że pierwszym adresatem aktualnej reformy procesowej pozostają biskupi diecezjalni, na których też będzie spoczywał obowiązek jej dobrego poznania oraz dokładnego wprowadzenia w życie⁴.

Nie ulega zatem żadnej wątpliwości, że papież Franciszek w *Mitis Iudex Dominus Iesus* przede wszystkim nakłada na biskupów diecezjalnych ciężar nowych oraz poważnych obowiązków i w związku z tym wielką odpowiedzialność, a zarazem stanowi dla nich poważne wyzwanie doktrynalne i praktyczne, stwarzając jednocześnie „nową” sytuację eklezjalną (zwłaszcza poprzez *processus brevior: Proces małżeński skrócony przed biskupem*⁵), która – jak się wydaje – będzie sukcesywnie weryfikowana, czy też kontrolowana, w szczególności przez wiernych świeckich a także środki przekazu⁶.

Do zasygnalizowanej sytuacji, w jakiej pracują dzisiejsze sądy kościelne, trzeba dodać bardzo powszechny relatywizm moralny oraz idący za nim, niestety zakorzeniający się także w środowiskach kościelnych, relatywizm dotyczący swobodnego i wybiórczego interpretowania normy prawnej⁷. Niestety, znakomita w tej materii alokucja rotalna papieża Benedykta XVI z 2012 r. została bardzo szybko zapomniana.

W tak ukazanym kontekście należałoby szczególnie dzisiaj zatroszczyć się o to, aby jasno wskazać, że proces o nieważność małżeństwa jest w Kościele czymś wyjątkowym; we wspólnocie eklezjalnej nie powinien być postrzegany jako „norma” (*jako coś, do czego wszyscy już przywykli, gdyż rozpad małżeństwa to nic nadzwyczajnego w dzisiejszym społeczeństwie*), ale przeciwnie – jako sytuacja właśnie wyjątkowa i wymagająca starannej interwencji ze strony sądowego kościelnego autorytetu. Jest to dzisiaj ważna misja Kościoła, można powiedzieć: do odrobienia zadanie posynodalne, oraz jednocześnie poważny problem duszpasterski stawiający pytanie: *jak chronić dzisiaj nierozzerwalność instytucji mał-*

³ PAPIEŻ FRANCISZEK, *List apostolski motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”* [dalej: MIDI], reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa. *List apostolski motu proprio „Mitis et misericors Iesus”, reformujący kanony Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa (tekst łaciński-polski)*, Biblos, Tarnów 2015, s. 9.

⁴ Zob. T. ROZKRUT, *Odpowiedzialność biskupa diecezjalnego, metropolity oraz konferencji biskupów za współczesny proces małżeński (sposobienia na marginesie m.p. „Mitis Iudex Dominus Iesus” papieża Franciszka z 15 sierpnia 2015 r.)*, [w:] J. KRAJCZYŃSKI (red.), *Proces małżeński według motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus*, Płocki Instytut Wydawniczy, Płock 2015, s. 37-52.

⁵ MIDI, kan. 1683-1687.

⁶ T. ROZKRUT, *Odpowiedzialność biskupa*, s. 47.

⁷ Zob. T. ROZKRUT, *Jak interpretować normy kodeksowe? Prawo kanoniczne wyrazem jedności Kościoła*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 31 (2012), nr 2, s. 115-130.

żeństwa, nie tylko w aspekcie procesowym, ale i doktrynalnym oraz duszpasterskim?⁸ Niewątpliwie takie zadanie, w pewnym sensie, spełniała zasada mówiąca o konieczności dwóch wyroków pozytywnych, a więc uzyskania potwierdzenia kanonicznego stanu wolnego, w celu zawarcia nowego małżeństwa w Kościele.

Natomiast kiedy już dojdzie do procesu o nieważność małżeństwa, to trzeba ze wszelkich miar zadbać, aby był on słuszny, przejrzysty oraz sprawiedliwy, z czym wiąże się niewątpliwie wydanie orzeczenia w stosownym czasie⁹. Na powyższy temat papież Franciszek w cytowanym motu proprio napisał: „w tym sensie zostały oddane głosy większości moich Braci w biskupstwie, zebranych na ostatnim nadzwyczajnym Synodzie, podczas którego domagano się szybszych oraz prostszych procesów. Pozostając w pełnej harmonii z tymi pragnieniami, postanowiłem niniejszym Listem opublikować przepisy, które nie mają na celu promowanie nieważności małżeństwa, ale przyspieszenie procesów, jak również ich uproszczenie w taki sposób, aby serca wiernych, którzy oczekują na wyjaśnienie swojej sytuacji, nie były zbyt długo zniewolone przez mroki wątpliwości z powodu opóźnień w wydaniu wyroku”¹⁰.

W tej dyskusji nie można zapominać o najważniejszych zasadach procesu małżeńskiego, które według J. Llobella zawierają się w następujących pięciu elementach i sumarycznie wskazują na:

- godziwe zebranie materiału dowodowego ukierunkowane na poznanie prawdy na temat nieważności lub ważności zaskarżonego małżeństwa, a nie na ukazanie jedynie jego rozpadu;
- współpracę małżonków w zbieraniu dowodów (poprzez proponowanie świadków, dokumentów itd.), gdyż oni najlepiej znają prawdę o swoim nieudanym małżeństwie;
- umożliwienie małżonkom oraz obrońcy węzła małżeńskiego zapoznania się z zebranymi dowodami wraz z przedstawieniem swoich krytycznych uwag oraz dowodów przeciwnych w przedmiocie sporu;
- nieważność może być orzeczona tylko wtedy, kiedy sędzia osiągnie pewność moralną w przedmiocie *quaestio iuris* oraz *quaestio facti*¹¹;
- zostaje zagwarantowana: małżonkom oraz obrońcy węzła małżeńskiego –

⁸ Zob. Z. ORŁOWSKA, *Sądowa ochrona nierozzerwalności małżeństwa w alocucjach Jana Pawła II do Trybunału Roty Rzymskiej*, mps, Kraków 2015.

⁹ T. ROZKRUT, *Recepcja instrukcji procesowej Dignitas connubii w Polsce*, „Annales Canonici” 11 (2015), s. 189.

¹⁰ PAPIEŻ FRANCISZEK, *List apostolski*, s. 9-11.

¹¹ Zob. T. ROZKRUT, *Pewność moralna niezmiennym uwarunkowaniem pozytywnego wyrokowania*, [w:] G. LESZCZYŃSKI (red.), *Procesy i procedury: nowe wyzwania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2015, s. 49-66.

uwzględniając ludzką ułomność oraz omylność – możliwość złożenia apelacji do innego, niezależnego, autorytetu sądowego; naturalnie – w sytuacjach przewidzianych przez prawo – strony mogą także złożyć skargę o nieważność wydanego wyroku¹².

Warto także przypomnieć, że przemawiając do Trybunału Roty Rzymskiej 24 stycznia 1981 r. papież Jan Paweł II stwierdził, że pragnie odnieść się do praktyki zbyt łatwego uzyskiwania deklaracji nieważności małżeństwa sakramentalnego. Przypominając słowa swojego poprzednika, papieża Piusa XII – a więc można powiedzieć, że mamy tutaj do czynienia ze stałą linią magisterium rotalnego Biskupów Rzymskich – Jan Paweł II zauważył, że sędzia kościelny nie może opowiadać się za zbyt łatwą deklaracją nieważności małżeństwa, ale powinien czynić wszystko, aby uważnie te, które nieważnie zostały zawarte¹³.

1. CZY DRUGI WYROK W PROCESIE MAŁŻEŃSKIM JEST KONIECZNY? (ODPOWIEDŹ NA PODSTAWIE KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z ROKU 1983)

Odpowiadając na postawione pytanie na podstawie przede wszystkim postanowień Kodeksu Prawa Kanonicznego 1983 r., trzeba odpowiedzieć zasadniczo pozytywnie; co oznacza praktycznie, że kiedy obowiązywały kanony procesowe promulgowane w 1983 r. przez Jana Pawła II dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa, to aby strony mogły zawrzeć nowe małżeństwo kanoniczne, zasadniczo musiały posiadać dwa orzeczenia pozytywne.

Na ten temat stanowił „stary” kan. 1684 § 1 KPK/83, który postanawiał, że „po tym, gdy wyrok stwierdzający za pierwszym razem nieważność małżeństwa zostanie potwierdzony w trybunale apelacyjnym czy to dekretem, czy drugim wyrokiem, ci których małżeństwo zostało orzeczone za nieważne, mogą zawrzeć nowe małżeństwo zaraz, gdy dekret lub drugi wyrok zostanie im podany do wiadomości, chyba że zostało to zabronione zakazem zamieszczonym w wyroku lub dekrete albo przez ordynariusza miejsca”.

Powyższa posoborowa norma prawna posiada solidne zakorzenienie w ustawodawstwie i tradycji prawnej Kościoła, co wiąże się niewątpliwie z wytwo-

¹² J. LLOBELL, *Verità del consenso e nullità del matrimonio: il processo dichiarativo di nullità*, [w:] H. FRANCESCHI (red.), *Matrimonio e famiglia*, s. 257-258.

¹³ IOANNES PAULUS II, *Ad Praelatos Auditores ceterosque Officiales et Administros Tribunalis Sacrae Romanae Rotae*, AAS 73 (1981), s. 231, n. 4. Zob. T. ROZKRUT, *Jan Paweł II do Roty Rzymskiej*, Biblos, Tarnów 2003, s. 83-88.

rzeniem wśród pracowników sądownictwa kościelnego swoistej mentalności z takim a nie innym sposobem wyrokowania w sprawach o orzeczenie nieważności małżeństwa¹⁴.

Wśród źródeł prawnych przywołanej normy prawnej, trzeba przede wszystkim wymienić postanowienia poprzedniego ustawodawstwa z 1917 r. zawarte w kan. 1987. I tak pio-benedyktyński Kodeks Prawa Kanonicznego stanowił, że „res iudicata habetur duplici sententia conformi”¹⁵, przy czym „numquam transeunt in rem iudicatam causae de statu personarum, sed ex duplici sententia conformi in his causis consequitur, ut ulterior propositio non debeat admitti, nisi novis prolatis iisdemque gravibus argumentis vel documentis”¹⁶. Konsekwentnie kan. 1987 postanawiał, że „post secundam sententiam, quae matrimonii nullitatem confirmaverit, si defensor vinculi in gradu appellationis pro sua conscientia non crederit esse appellandum, ius coniugibus est, decem diebus a sententiae denuntiatione elapsis, nova nuptias contrahendi”¹⁷.

W przedmiocie konieczności drugiego wyroku wypowiedziały się sukcesywne unormowania pokodeksowe i posoborowe: instrukcja *Provida Mater* Świętej Kongregacji Dyscypliny Sakramentów – art. 220 (1936), motu proprio *Sollicitudinem nostram* papieża Piusa XII – kan. 495 (1950), motu proprio *Causas matrimoniales* papieża Pawła VI – VIII § 3 (1971) oraz motu proprio *Cum matrimonialium* papieża Pawła VI – VIII § 3 (1973).

Naturalnie nie można pominąć, fundamentalnego w materii, postanowienia papieża Benedykta XIV, który konstytucją *Dei miseratione* z 3 listopada 1741 r. ustalił zasadę, że wtedy można definitywnie mówić o nieważności małżeństwa, jeżeli mamy do czynienia z dwoma sukcesywnie zgodnymi wyrokami pozytywnymi i bez apelacji po drugim wyroku pozytywnym¹⁸. A zatem z punktu widzenia

¹⁴ Zob. PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI AUTHENTICE INTERPRETANDO, *Codex Iuris Canonici. Fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1989, s. 459.

¹⁵ CIC, can. 1902, n. 1.

¹⁶ CIC, can. 1903; zob. CIC, can. 1989.

¹⁷ Jeżeli po dwóch wyrokach orzekających nieważność małżeństwa obrońca wężła nie apelował do wyższej instancji, to po upływie dziesięciu dni od ogłoszenia wyroku stronom wolno zawrzeć nowe związki małżeńskie (kan. 1987, art. 220). Również w razie zaniechania apelacji przez obrońcę wężła trzeciej lub wyższej instancji stronom wolno zawrzeć nowe małżeństwo po otrzymaniu zawiadomienia o wydanej przez kolegium decyzji, że apelacja została zaniechana lub umorzona (art. 221 § 3). F. BĄCZKOWICZ, *Prawo kanoniczne*, Wydawnictwo Diecezjalne św. Krzyża w Opolu, t. III, Kraków 1958, s. 277.

¹⁸ C. FANTAPPIÈ, *La duplice sentenza conforme: biografia di una norma nel quadro della legislazione matrimoniale*, [w:] P.A. BONNET (red.), *La doppia conforme nel processo matrimoniale. Problemi e Prospettive*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2003, s. 19.

historycznego konieczność drugiego wyroku pozytywnego w kanonicznym procesie małżeńskim obowiązywała w Kościele od połowy osiemnastego wieku i została, jak powszechnie wiadomo, wprowadzona celem wykorzeniania istniejących wówczas nadużyć w orzekaniu nieważności małżeństw kanonicznych.

Kodeks Jana Pawła II ustalił ponadto: „jeżeli wyrok za nieważnością małżeństwa został wydany na pierwszym stopniu sądu, trybunał apelacyjny, po zapoznaniu się z uwagami obrońcy węzła i, jeżeli takie są, także stron, swoim dekretem albo bez zwłoki potwierdza, albo dopuszcza sprawę do zwyczajnego rozpatrzenia na nowym stopniu”¹⁹.

Mówiąc na temat analizowanej normy procesowej, dobrze będzie pamiętać, że mamy do czynienia z normą z prawa kościelnego, której celem jest poszukiwanie oraz obrona prawdy w kanonicznym procesie małżeńskim, aczkolwiek zasada podwójnego zgodnego wyroku nie jest bezwzględnie konieczna, co oznacza, że także jeden wyrok pozytywny mógłby pozwalać na zawarcie nowego małżeństwa w Kościele. Stąd też Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. dopuszczał w tej materii pewne wyjątki. Konkretnie drugi zgodny wyrok nie był wymagany w procesie dokumentalnym²⁰, jak również istniała do niedawna możliwość deklaracji nieważności małżeństwa – kiedy nie jest konieczna pogłębiona analiza procesowa, czyli kiedy nieważność małżeństwa jest łatwa do udowodnienia – na drodze administracyjnej przez Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej²¹. Nowe normy Sygnatury Apostolskiej z 2008 r. stanowią w art. 118 o możliwości deklaracji nieważności małżeństwa *in casibus, qui accuratiorem disquisitionem vel investigationem non exigat*²².

Ponadto w przedmiocie konieczności drugiego zgodnego wyroku były w przeszłości udzielane dyspensy; to znaczy istnieją sentencje rotalne, które za zgodą Biskupa Rzymskiego, już po wydaniu pierwszego wyroku rodziły skutki prawne. Konkretnie, jak wskazuje były dziekan Trybunału Apostolskiego Roty Rzymskiej M.F. Pompedda, niektóre wyroki rotalne kończyły się dyspozycją: „Ex rescripto SS.mi decisio facta est executiva”, czyli istniała możliwość uzyskania stosownej dyspensy od konieczności drugiego wyroku²³.

¹⁹ KPK, kan. 1682 § 2.

²⁰ KPK, kan. 1686-1688.

²¹ M.F. POMPEDDA, *Verità e giustizia nella doppia sentenza conforme*, [w:] P.A. BONNET (red.), *La doppia conforme nel processo matrimoniale*, s. 11.

²² Zob. P. MALECHA, *Lex propria Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej*, [w:] J. WROCEŃSKI, J. KRAJCZYŃSKI (red.), *Finis legis Christus*, t. I, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2009, s. 583-584.

²³ M.F. POMPEDDA, *Verità e giustizia*, s. 11. W tym nurcie trzeba również przypomnieć decyzję papieża Pawła VI z 28 kwietnia 1970 r., która przyznawała w materii konieczności drugiego zgodnego wyroku duże udogodnienia Kościołowi w USA. Zob. tamże.

Warto także wskazać na pewną drogę ewolucji w przedmiocie konieczności drugiego zgodnego wyroku. Otóż instrukcja procesowa *Dignitas connubii*²⁴ z 2005 r. w art. 291 § 2 zawiera „pewne nowe” uregulowanie – przynajmniej w sensie formalnym, gdyż faktycznie było ono już obecne w doktrynie kanonistycznej i praktyce np. Trybunału Roty Rzymskiej – mówiąc następująco: „za równoważne, czyli zgodne co do istoty, uważa się te decyzje, które, chociaż wskazują i określają różne tytuły nieważności, jednak opierają się na tych samych faktach i na tych samych dowodach, które spowodowały nieważność małżeństwa”.

Jest to rozluźnienie kodeksowej zgodności formalnej (wyjaśnionej przez art. 291 § 1 DC²⁵), czyli był to krok do przodu, a jednocześnie pewne uproszczenie formalnej drogi procesowej, przede wszystkim na podstawie orzecznictwa trybunałów apostołskich oraz propozycji doktryny w przedmiocie niekonieczności formalnej zgodności dwóch wyroków w procesie małżeńskim.

W tym krótkim *iter* historycznym trzeba także przywołać nowe kompetencje przyznane przez papieża Benedykta XVI Trybunałowi Apostołskiemu Roty Rzymskiej w roku 2013, które stanowią wprost o skuteczności pierwszego pozytywnego wyroku rotalnego, co więcej – przyznane kompetencje nic nie mówią o ewentualnej apelacji po takim wyroku (I. *Le sentenze rotali che dichiarano la nullità del matrimonio siano esecutive, senza che occorra una seconda decisione conforme*)²⁶. Ta specjalna kompetencja rotalna znosi zatem obowiązek drugiego wyroku pozytywnego, a tym samym znosi obowiązek turnusu rotalnego, który po raz pierwszy wydał wyrok pozytywny w przedmiocie nieważności małżeństwa, do przekazania *ex officio* wyroku pozytywnego oraz akt procesowych do kolejnego turnusu rotalnego, pozostając w ten sposób postępowaniem analogicznym do procesu dokumentalnego²⁷.

²⁴ PONTIFICIA UNIVERSITAS GREGORIANA, Instructions *Dignitas Connubii* synopsis historica, Gregorian and Biblical Press, Roma 2015 [dalej: DC].

²⁵ „Dwa wyroki, czyli orzeczenia, określa się jako formalnie zgodne, jeśli zostały orzeczone między tymi samymi stronami, co do nieważności tego samego małżeństwa i z tego samego tytułu nieważności, a także mocą tych samych argumentów prawnych i faktycznych (por. kan. 1641, n. 1)” (DC, art. 291 § 1).

²⁶ Zob. T. ROZKRUT, *Nowe kompetencje Trybunału Roty Rzymskiej*, [w:] T. ROZKRUT (red.), *VI Ogólnopolskie Forum Sądowe: „Wybrane zagadnienia procesu małżeńskiego w XXX-lecie Kodeksu Jana Pawła II”. Materiały z ogólnopolskiego spotkania pracowników sądownictwa kościelnego w Grodzku nad Dunajcem w dniach 10-11 czerwca 2013 roku*, Biblos, Tarnów 2014, s. 161-166.

²⁷ J. LLOBELL, *Novità procedurali riguardanti la Rota Romana: le facoltà speciali, Stato, Chiese e pluralismo confessionale*, „Rivista telematica” (www.statoechiese.it), n. 32/2013, 21 ottobre 2013, s. 13 [dostęp: 3.04.2014].

2. CZY DRUGI WYROK W PROCESIE MAŁŻEŃSKIM JEST KONIECZNY?
(ODPOWIEDŹ NA PODSTAWIE
MOTU PROPRIO *MITIS IUDEX DOMINUS IESUS*
PAPIEŻA FRANCISZKA Z ROKU 2015)

Odpowiadając na postawione pytanie na podstawie nowych kanonów Kodeksu Prawa Kanonicznego promulgowanych przez papieża Franciszka w motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* trzeba odpowiedzieć, że zasadniczo nie jest konieczny, co oznacza praktycznie, że według nowych przepisów procesowych, aby strony mogły zawrzeć nowe małżeństwo kanoniczne, w wielu wypadkach nie będą musiały uzyskać dwukrotnego pozytywnego orzeczenia nieważności *in casu*.

Już we wstępie do analizowanego motu proprio na temat niektórych podstawowych założeń reformy czytamy, że „wydało się stosowne przede wszystkim, aby dla dopuszczenia stron do nowego kanonicznego małżeństwa nie były już wymagane dwa zgodne wyroki stwierdzające nieważność małżeństwa, ale wystarczała moralna pewność osiągnięta przez pierwszego sędziego zgodnie z przepisami prawa”²⁸.

Nowy kan. 1679 postanawia, że wyrok, który po raz pierwszy deklaruje nieważność małżeństwa, nabierze charakteru wykonawczego, jeżeli w terminie zawitym piętnastu dni użytecznych od wiadomości o ogłoszeniu wyroku nie zostanie złożona apelacja. Na marginesie warto przypomnieć, że J. Llobell krytycznie zauważył, że nowe kompetencje przyznane Trybunałowi Roty Rzymskiej przez papieża Benedykta XVI w roku 2013 nic nie mówią na temat apelacji po pierwszym orzeczeniu pozytywnym²⁹. Być może powyższa, niewątpliwie słuszna uwaga została uwzględniona przez autorów aktualnego kan. 1679, który wyraźnie odwołuje się do ogólnych kanonów na temat apelacji oraz jasno stanowi, że wyrok pozytywny jest wykonalny dopiero po upływie terminów na złożenie apelacji³⁰.

Niemniej jednak w wypadku apelacji (dobrze uzasadnionej oraz popartej – kan. 1633 ustalił, że „apelację należy poprzeć u sędziego, do którego jest kierowana, w ciągu miesiąca od jej złożenia, chyba że sędzia, od którego się apeluje, udzielił stronie dłuższego terminu do jej poparcia”) po pierwszym wyroku pozytywnym będzie potrzebny drugi wyrok, który go potwierdzi lub też nie³¹.

Podobnie, gdy apelacja będzie miała miejsce po wydaniu wyroku przez biskupa diecezjalnego w wypadku zastosowania *processus brevior*, to sytuacja

²⁸ PAPIEŻ FRANCISZEK, *List apostolski*, s. 11.

²⁹ J. LLOBELL, *Novità procedurali riguardanti la Rota Romana*, s. 13.

³⁰ Zob. KPK, kan. 1630-1633.

³¹ MIDI, kan. 1680 § 2.

in casu będzie identyczna – „jeżeli apelacja zostanie przyjęta, sprawę należy przekazać do procesu zwykłego na drugim stopniu”³².

Wypada także zaznaczyć, że nadal obowiązuje art. 279 § 2 instrukcji DC, który postanawia: „obrońca węzła jest zobowiązany z urzędu wnieść apelację, jeśli uważa za niewystarczająco umotywowany wyrok, który po raz pierwszy stwierdza nieważność małżeństwa”; co więcej – wydaje się, że należałoby go stosować także do wyroku wydanego przez biskupa diecezjalnego w *processus brevior*. Naturalnie musimy pamiętać, że zgodnie z kan. 1432 zachowanie obrońcy węzła małżeńskiego winno być *rationabiliter*, czyli jego „obowiązkiem jest proponować i przedstawiać wszystko, co w sposób rozumny może być przytoczone przeciw nieważności”.

Także w procesie dokumentalnym nowy kan. 1690 postanawia, że sędzia drugiej instancji, z udziałem obrońcy węzła małżeńskiego i po wysłuchaniu stron, zdecyduje takim samym sposobem, o którym mowa w kan. 1688, czy wyrok ma być zatwierdzony lub czy też raczej należy postąpić w sprawie zgodnie z procesem zwykłym (gdyż nie osiągnięto pewności moralnej); w takim wypadku sprawę należy odesłać do trybunału pierwszej instancji.

Również gdy w wyniku apelacji po pierwszym wyroku pozytywnym, drugi wyrok będzie negatywny, to potrzebny będzie drugi pozytywny wyrok do zawarcia nowego małżeństwa, gdyż pierwsza decyzja pozytywna została uchylona. W tym wypadku może zrodzić się pytanie: czy powinna być kolejna apelacja, czy też winno mieć miejsce złożenie prośby o ponowne rozpatrzenie sprawy, przy założeniu, że wnoszący taką prośbę posiada nowe oraz znaczące dowody procesowe? Odpowiadając, warto zauważyć, że nowy kan. 1681 podkreśla, że „można zwrócić się w każdym czasie do trybunału trzeciego stopnia w celu nowego wniesienia sprawy według kan. 1644”, niemniej jednak pod warunkiem, że „został wydany wyrok podlegający wykonaniu” (*si sententia exsecutiva prolata sit*). A zatem powyższa norma nie zabrania kolejnej apelacji, gdyż w rozumieniu nowego kan. 1679 wyrok wykonalny to ten, który stwierdza nieważność zaskarżonego małżeństwa.

Ponadto gdy w wyniku apelacji po pierwszym wyroku pozytywnym drugi wyrok będzie negatywny, to przyjmując zaproponowane rozwiązanie, że proces jest zakończony, stronie pozostawałaby jedynie możliwość skorzystania z zaproponowania „nowych i poważnych dowodów” i ubiegania się o dopuszczenie sprawy do ponownego rozpatrzenia, a nie przedstawienie apelacji do trzeciej instancji. Według przedstawionych we wstępie do motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*

³² MIDI, kan. 1687 § 4.

założeń, analizowana reforma ma przyspieszać i upraszczać procesy, a zatem wydaje się, że łatwiejsze jednak w takim wypadku byłoby dopuszczenie apelacji i zbadanie sprawy na trzecim stopniu, niż proponowanie „nowego wniesienia sprawy”, która to instytucja jest bardziej skomplikowana wewnętrznie, wymaga odpowiedniego przygotowania, oraz zapewne jest dłuższa czasowo. Co więcej – interpretacji, że wyrok trybunału apelacyjnego ma charakter ostateczny i definitywnie reformuje wyrok pierwszej instancji, przeczy aktualny kan. 1679, który mówi o możliwości apelacji po wyroku, który po raz pierwszy stwierdza nieważność małżeństwa, czyli mówiąc konkretnie, może to być np. wyrok trybunału apelacyjnego i wtedy sprawa na drodze apelacji zostanie skierowana do trzeciej instancji.

Powyższa uwaga dotyczy także *processus brevior*, kiedy po apelacji – już w ramach procesu spornego – zostanie wydany wyrok negatywny; także w takim wypadku potrzebny będzie kolejny wyrok zgodny albo z pierwszym, albo z drugim orzeczeniem.

A co w sytuacji, gdy trybunał pierwszej instancji wyda wyrok pozytywny z tytułu „a”, a trybunał apelacyjny też pozytywny, ale z tytułu „b”, po wniesionej apelacji? Wydaje się, że – zgodnie z propozycjami instrukcji procesowej (zob. DC, art. 291 § 2) – trybunał apelacyjny winien stwierdzić zgodność co do istoty (czyli substancjalną) tychże wyroków tak, aby wyrok pierwszy miał charakter wykonalny; w ten sposób została by zamknięta droga do kolejnych apelacji. Jeżeli natomiast nie stwierdziłby takiej zgodności, to wtedy mielibyśmy możliwość kolejnych apelacji, zgodnie z nowym kan. 1679.

Na końcu warto zaznaczyć, że jedynie proces przed Biskupem Rzymskim, to znaczy jego osobista decyzja takiej apelacji nie dopuszcza, zgodnie z kan. 1629, n. 1, który wprost stwierdza, że „nie ma miejsca na apelację od wyroku samego Papieża”. Konkretnie, taka sytuacja może mieć miejsce wtedy, kiedy *processus brevior* będzie miał miejsce przed biskupem diecezji rzymskiej, czyli przed papieżem. W takim wypadku, kiedy będziemy mieli do czynienia z wyrokiem pozytywnym (a także i negatywnym), będzie on ostateczny i bez możliwości złożenia od niego apelacji.

Niewątpliwie dla rozwoju formalnego prawa procesowego oraz małżeńskiego prawa materialnego, jak również i dla samego sądownictwa kościelnego, wyroki podpisane przez Biskupa Rzymskiego będą miały ogromne znaczenie.

PODSUMOWANIE

Czy rzeczywiście istnieje potrzeba drugiego zgodnego wyroku w kanonicznym procesie małżeńskim? Nowe ustawodawstwo papieża Franciszka dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa udzieliło w tej materii jasnej odpowiedzi. Trzeba także dopowiedzieć, że w dotychczasowej doktrynie są „za” i „przeciw” co do konieczności drugiego zgodnego wyroku pozytywnego³³.

Wypada tutaj wymienić, przede wszystkim, włoską publikację z 2003 r. – *La doppia conforme nel processo matrimoniale. Problemi e Prospettive* (Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2003), która zawiera referaty wygłoszone w dniach 9-12 września 2000 r. w Trani w czasie XXXIV Congresso Nazionale di Diritto Canonico zorganizowanego przez Associazione Canonistica Italiana. Do wymienionej publikacji odwołują się niektóre komentarze do instrukcji *Dignitas connubii*³⁴. Niemniej jednak powyższe wypowiedzi mają już dzisiaj charakter historyczny, jednakże dla rozwoju doktryny oraz norm prawnych pozostaną ważnym punktem odniesienia, zapewne także mogą posłużyć dla lepszego zrozumienia reformy procesu małżeńskiego przeprowadzonej przez papieża Franciszka³⁵.

W podsumowaniu warto wskazać, że Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w 1983 r. ma niewątpliwie charakter dokumentu kolegialnego, o czym jasno mówi konstytucja apostolska Jana Pawła II *Sacrae disciplinae leges* z 25 stycznia 1983 r., w której czytamy, że prace legislacyjne „zostały przeprowadzone w duchu wybitnie kolegialnym [...]. Ta zaś cecha kolegialności, którą proces powstawania tego Kodeksu wybitnie się wyróżnia, w pełni zgadza się z nauką i duchem Soboru Watykańskiego II”³⁶. Także niezakończona jeszcze nowelizacja prawa karnego, czyli księgi szóstej KPK z 1983 r., jest związana z szeroką kościelną konsultacją.

Natomiast nowe kanony na temat procesu małżeńskiego wypracowała komisja powołana przez papieża Franciszka latem 2014 r. O tym fakcie w motu proprio papież Franciszek napisał następująco: „zdecydowałem rozpocząć prace nad reformą procesu o nieważność małżeństwa i w tym celu powołałem Komisję zło-

³³ Zob. P.A. BONNET, *Il principio della duplice decisione giudiziaria conforme ed il suo fondamento*, [w:] P.A. BONNET (red.), *La doppia conforme nel processo matrimoniale*, s. 97-104.

³⁴ Zob. K. LÜDICKE, R.E. JENKINS, *Dignitas Connubii: Norms and Commentary*, Canon Law Society of America, Alexandria 2006, s. 469.

³⁵ Zob. L. ADAMOWICZ, *Jedna czy dwie instancje? – w oczekiwaniu na reformę procesu małżeńskiego*, [w:] G. LESZCZYŃSKI (red.), *Procesy i procedury*, s. 67-79.

³⁶ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984, s. 9.

zoną z wybitnych specjalistów w zakresie nauki prawa, obdarzonych roztropnością duszpasterską oraz doświadczeniem w praktyce sądowej, którzy pod kierownictwem Jego Ekscelencji Dziekana Roty Rzymskiej mieli przygotować projekt reformy, z pełnym poszanowaniem zasady nierozzerwalności węzła małżeńskiego. Sprawnie pracując, Komisja ta w krótkim czasie przygotowała projekt reformy, który po dogłębnym rozważeniu, z pomocą innych ekspertów, zostaje przytoczony w niniejszym Liście³⁷.

Warto jeszcze raz wskazać, że we wstępie do motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* znajdujemy jasne odwołanie do Synodu Biskupów 2014, na którym biskupi domagali się „szybszych oraz prostszych procesów”³⁸. Można zatem powiedzieć, że papież Franciszek w ten sposób skorzystał bardzo praktycznie z doradczego głosu Synodu Biskupów i praktycznie odpowiedział na zaproponowane – przez niektórych biskupów – zmiany dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa³⁹. Co ciekawe, w tejże reformie, oprócz spoczywającej na biskupach diecezjalnych odpowiedzialności za funkcjonowanie sądownictwa kościelnego, najwięcej nowych kompetencji procesowych zostało przyznanych właśnie biskupom diecezjalnym.

Należy bardzo mocno podkreślić, że nie można ulegać wrażeniu, iż motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* jest nastawione, przede wszystkim, na szybkie orzeczenie nieważności małżeństwa kanonicznego, a nie na poszukiwanie prawdy. Wydaje się bowiem – mówiąc ogólnie o reformie procesu małżeńskiego papieża Franciszka – że w jej centrum znajduje się nie tylko przymiot nierozzerwalności małżeństwa, ale także zasada pewności moralnej, istotnie powiązana z procesowym poszukiwaniem prawdy⁴⁰.

Zniesienie obowiązku drugiego wyroku i zezwolenie na trybunał jednoosobowy to niewątpliwie nie tylko „przyspieszenie”, ale także „uproszczenie” procesu o orzeczenie nieważności małżeństwa. Stąd rodzą się pytania, czy nie doprowadzi to do wypatrzania sądownictwa kościelnego, a przede wszystkim czy należycie będzie chronić przymiot nierozzerwalności małżeństwa? Tym bardziej że od papieża Benedykta XIV poprzez Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r.

³⁷ PAPIEŻ FRANCISZEK, *List apostolski*, s. 7-9.

³⁸ Tamże, s. 9.

³⁹ Zob. T. ROZKRUT, *Synod Biskupów w Kościele posoborowym*, Biblos, Tarnów 2010, s. 258-261.

⁴⁰ „Zasady proceduralne w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa”, które stanowią integralną część motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*, w części na temat wyroku, w art. 12, mówią wprost: „Do osiągnięcia pewności moralnej, wymaganej przez prawo, nie wystarczy przeważające znaczenie dowodów i poszlak, ale wymaga się, aby została wykluczona jakakolwiek roztropna pozytywna wątpliwość popełnienia błędu tak co do prawa, jak i co do ustaleń faktycznych, chociaż nie wyklucza się czystej możliwości czegoś przeciwnego”.

oraz z 1983 r. wraz z instrukcją procesową *Dignitas Connubii* z 2005 r. mamy do czynienia z normami jasno stanowiącymi na temat konieczności drugiego wyroku pozytywnego w celu zawarcia nowego małżeństwa w Kościele.

Niewątpliwie decyzja papieża Franciszka to istotna nowość w sprawach dotyczących orzeczenia nieważności małżeństwa, w dużej mierze jest to odpowiedź na propozycje Synodu Biskupów z 2014 r., aczkolwiek dyskusje w doktrynie kanonistycznej oraz propozycje ustawodawcze w przedmiocie tylko jednego wyroku pozytywnego w kanonicznym procesie małżeńskim pojawiały się już wcześniej, ale nie zostały zaaprobowane przez najwyższy autorytet ustawodawczy Kościoła⁴¹.

W tym kontekście warto jeszcze dopowiedzieć, że wraz z reformą procesu małżeńskiego zostaje przypomniane kontrolne zadanie metropolity, bowiem w diecezjach sufragalnych metropolicie przysługuje „czuwać nad właściwym zachowaniem wiary oraz dyscypliny kościelnej i powiadamiać Biskupa Rzymskiego o nadużyciach, jeśli jakieś są”⁴².

Ponadto rodzi się jeszcze jedno pytanie: a co z innymi procesami, w których obowiązuje zasada konieczności drugiego wyroku pozytywnego? Czy też należy je uprościć?

Zważywszy, że poprawne zastosowanie nowych kanonów procesowych, promulgowanych przez papieża Franciszka jego Listem apostolskim motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* z 15 sierpnia 2015 r., w codziennej praktyce sądowej Kościoła trzeba będzie umiejętnie połączyć z pozostałymi kanonami Księgi VII (*De processibus*) Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. oraz praktycznymi artykułami instrukcji *Dignitas Connubii* z 25 stycznia 2005 r., czy zatem nie potrzebna byłaby całościowa reforma obowiązującego kościelnego prawa procesowego lub wydanie jednego spójnego dokumentu – swoistego *vademucum* – który praktycznie kierowałby sprawami dotyczącymi orzeczenia nieważności małżeństwa?

⁴¹ Zob. PONTIFICIA UNIVERSITAS GREGORIANA, *Instructionis Dignitas Connubii*, s. 242.

⁴² KPK, kan. 436 § n. 1.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA PRAWA

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus; tekst polski: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984.
- IOANNES PAULUS II, Ad Praelatos Auditores ceterosque Officiales et Administros Tribunalis Sacrae Romanae Rotae, AAS 73 (1981), s. 228-234.
- PAPIEŻ FRANCISZEK, List apostolski motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*, reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa. List apostolski motu proprio *Mitis et misericors Iesus*, reformujący kanony Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa (tekst łańcuchowy polski), Biblos, Tarnów 2015.
- PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI AUTHENTICE INTERPRETANDO, Codex Iuris Canonici. Fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1989.
- PONTIFICIA UNIVERSITAS GREGORIANA, Instructionis *Dignitas Connubii* synopsis historica, Gregorian & Biblical Press, Roma 2015.

LITERATURA

- ADAMOWICZ Leszek, Jedna czy dwie instancje? – w oczekiwaniu na reformę procesu małżeńskiego, [w:] Grzegorz LESZCZYŃSKI (red.), Procesy i procedury: nowe wyzwania, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2015, s. 67-79.
- BĄCZKOWICZ Franciszek, Prawo kanoniczne, Wydawnictwo Diecezjalne św. Krzyża w Opolu, Kraków 1958.
- BONNET Piero A., Il principio della duplice decisione giudiziaria conforme ed il suo fondamento, [w:] Piero A. BONNET (red.), La doppia conforme nel processo matrimoniale. Problemi e Prospettive, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2003, s. 71-104.
- DE PAOLIS Velasio, Amministrazione della giustizia e situazione dei tribunali ecclesiastici, „Revista española de derecho canónico” 64 (2007), s. 339-377.
- FANTAPPIÈ Carlo, La duplice sentenza conforme: biografia di una norma nel quadro della legislazione matrimoniale, [w:] Piero A. BONNET (red.), La doppia conforme nel processo matrimoniale. Problemi e Prospettive, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2003, s. 19-55.
- LLOBELL Joaquín, Novità procedurali riguardanti la Rota Romana: le facoltà speciali, Stato, Chiese e pluralismo confessionale, „Rivista telematica” (www.statoechiese.it), n. 32/2013, 21 ottobre 2013, s. 13 [dostęp: 3.04.2014].
- LLOBELL Joaquín, Verità del consenso e nullità del matrimonio: il processo dichiarativo di nullità, [w:] Hector FRANCESCHI (red.), Matrimonio e famiglia. La questione antropologica, EDUSC, Roma 2015, s. 245-260.

- LÜDICKE Klaus, JENKINS Ronny E., *Dignitas Connubii: Norms and Commentary*, Canon Law Society of America, Alexandria 2006.
- MALECHA Paweł, *Lex propria Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej*, [w:] Józef WROCEŃSKI, Jan KRAJCZYŃSKI (red.), *Finis legis Christus*, t. I, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2009, s. 565-585.
- ORŁOWSKA Zofia, *Sądowa ochrona nierozzerwalności małżeństwa w alokucjach Jana Pawła II do Trybunału Roty Rzymskiej*, mps, Kraków 2015.
- ORTIZ Miguel A., *Fede e consenso matrimoniale*, [w:] Hector FRANCESCHI (red.), *Matrimonio e famiglia. La questione antropologica*, EDUSC, Roma 2015, s. 115-142.
- POMPEDDA Mario F., *Verità e giustizia nella doppia sentenza conforme*, [w:] Piero A. BONNET (red.), *La doppia conforme nel processo matrimoniale. Problemi e Prospettive*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2003, s. 7-18.
- ROZKRUT Tomasz, *Jak interpretować normy kodeksowe? Prawo kanoniczne wyrazem jedności Kościoła*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 31 (2012), nr 2, s. 115-130.
- ROZKRUT Tomasz, *Jan Paweł II do Roty Rzymskiej*, Biblos, Tarnów 2003.
- ROZKRUT Tomasz, *Nowe kompetencje Trybunału Roty Rzymskiej*, [w:] Tomasz ROZKURT (red.), *VI Ogólnopolskie Forum Sądowe: „Wybrane zagadnienia procesu małżeńskiego w XXX-lecie Kodeksu Jana Pawła II. Materiały z ogólnopolskiego spotkania pracowników sądownictwa kościelnego w Gródku nad Dunajcem w dniach 10-11 czerwca 2013 roku*, Biblos, Tarnów 2014, s. 161-166.
- ROZKRUT Tomasz, *Odpowiedzialność biskupa diecezjalnego, metropolity oraz konferencji biskupów za współczesny proces małżeński (spostrzeżenia na marginesie m.p. „Mitis Iudex Dominus Iesus” papieża Franciszka z 15 sierpnia 2015 r.)*, [w:] Jan KRAJCZYŃSKI, *Proces małżeński według motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus*, Płocki Instytut Wydawniczy, Płock 2015, s. 37-52.
- ROZKRUT Tomasz, *Pewność moralna niezmiennym uwarunkowaniem pozytywnego wyrokowania*, [w:] Grzegorz LESZCZYŃSKI (red.), *Procesy i procedury: nowe wyzwania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2015, s. 49-66.
- ROZKRUT Tomasz, *Recepcja instrukcji procesowej Dignitas connubii w Polsce*, „Annales Canonici” 11 (2015), s. 177-193.
- ROZKRUT Tomasz, *Synod Biskupów w Kościele posoborowym*, Biblos, Tarnów 2010.

CZY DRUGI WYROK W PROCESIE MAŁŻEŃSKIM JEST KONIECZNY?

Streszczenie

Chcąc odpowiedzieć na postawione w tytule pytanie, musimy mieć przede wszystkim świadomość, że w czasach współczesnych sądy Kościoła spotykają się z powszechną mentalnością rozwodową, która nie tylko nie rozumie, ale także nie akceptuje przymiotu nierozzerwalności oraz sakramentalnego charakteru małżeństwa. Do zasygnalizowanej sytuacji, w której pracują dzisiejsze sądy kościelne, trzeba także dodać bardzo powszechny relatywizm moralny oraz idący za nim, niestety zakorzeniający się także w środowiskach kościelnych, relatywizm dotyczący swobodnego oraz wybiórczego interpretowania normy prawnej.

Nowe ustawodawstwo papieża Franciszka dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa udzieliło w materii konieczności drugiego wyroku jasnej odpowiedzi. Trzeba także dopowiedzieć, że w dotychczasowej doktrynie prawnej Kościoła są „za” i „przeciw” co do konieczności drugiego zgodnego wyroku pozytywnego. Powyższe wypowiedzi mają już dzisiaj charakter historyczny, jednakże dla rozwoju doktryny oraz norm prawnych pozostaną ważnym punktem odniesienia, zapewne także mogą posłużyć dla lepszego zrozumienia reformy procesu małżeńskiego przeprowadzonej przez papieża Franciszka.

Zniesienie obowiązku drugiego wyroku i zezwolenie na trybunał jednoosobowy to niewątpliwie nie tylko „przyspieszenie”, ale także „uproszczenie” procesu o orzeczenie nieważności małżeństwa. Stąd rodzą się pytania: Czy nie doprowadzi to do wypaczenia sądownictwa kościelnego? Czy należycie będzie chronić przymiot nierozzerwalności małżeństwa? Tym bardziej że od papieża Benedykta XIV, który określany jest jako „wielki kanonista”, poprzez Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. oraz z 1983 r. wraz z instrukcją procesową *Dignitas connubii* z 2005 r. mamy do czynienia z normami jasno stanowiącymi na temat konieczności drugiego wyroku pozytywnego w celu zawarcia nowego małżeństwa w Kościele.

Słowa kluczowe: apelacja; małżeństwo; nierozzerwalność; pewność moralna; sąd kościelny

IS SECOND JUDGEMENT IN THE MARRIAGE ANNULMENT PROCEDURE NECESSARY?

S u m m a r y

In order to give answer to the question presented in the title, first of all we need to be aware that in the present world the Church Courts encounter with common divorce mentality that not only does not understand, but also does not accept the attribute of dissolubility and the sacramental character of marriage. To the signalled situation in which the Church Courts operate at present, one must also add a very common moral relativism and the relativism that concerns free and selective interpretation of the legal norm that follows it and regrettably also takes hold on church environments.

The new legislature of Pope Francis on proceedings concerning adjudication of annulment of marriage gave a clear response on the subject of the necessity of the second judgement. It must also be added that in the previous legal doctrine of the Church, there exist “pros” and “cons” concerning the second unanimous positive adjudication. The above statements are of a historic character, nowadays. However, for the development of doctrine and legal norms they will remain an important reference point. Certainly, they can also be used to better understand the reform of the marriage annulment procedure carried out by Pope Francis.

Abolishment of the obligation of the second judgement and permission to establish One Man Tribunals will, without any doubt, not only “increase” the pace of marriage annulment proceedings, but also will “simplify” it. Thus, first and foremost here arise questions if this will not result in perversion of the Church judicature and, most of all, if it will properly protect the attribute of dissolubility of marriage. All the more, that since

Pope Benedict XIV who is called “the great canonist”, through the Code of Canon Law, 1917 and 1983, together with the proceedings instruction *Dignitas Connubii* of 2005, we have had clearly defined norms that the second positive adjudication is necessary to be allowed to get married in the Church for a second time.

Key words: appeal; marriage; dissolubility; moral certainty; the church court